DABAS SIMBOLI 2008

Dabas simboli ik gadu atgādina par vērtībām dabā, kuras prasa īpašu uzmanību. Zinātnieki, nominējot gada dabas simbolus, aicina mūs dalīties šo sugu novērojumos, ļaujot katram piedalīties gada simbolu saglabāšanā un dabas aizsardzībā kopumā. Ieraugi dabā, iepazīsti un pastāsti citiem par savu gada simbola atradumu!

gada koks:	Melnalksnis
gada dzīvnieks:	Pelēkais ronis
gada kukainis:	Lielais dižkoksngrauzis
gada augs:	Smaržīgā naktsvijole
gada zivs:	Strauta forele
gada nekukainis:	Lapseņveida zirneklis
gada gliemis:	Biezā perlamutrene
gada putns:	Melnais stārķis
gada sēne:	Pilsētas atmatene

Dabas aizsardzības pārvalde

Dabas aizsardzības pārvalde

Eksporta iela 5, Rīga, LV – 1010
Tālr. 67509545, fakss 67509544
dap@dap.gov.lv
www.dap.gov.lv

Izdevējs: Dabas aizsardzības pārvalde
Noformējums: sia dripe dizains
Plakāts drukāts uz papīra, kas ražots ar cieņu pret vidi.

latviskais nosaukums: **Melnalksnis** latīniskais nosaukums: *(Alnus glutinosa)*

Latvijas Dendrologu biedrība

Nacionālais botāniskais dārzs
Miera ielā 1; Salaspilī, Rīgas raj., LV-2169
Akcijas koordinators Edgars Neilands
edgarsneilands@gmail.com
Tālr. 26421824

Foto: **Andrejs Sviläns**

Melnalksnis ir koku suga ar visai savdabīgām augšanas prasībām, jo vislabāk tas jūtas mitrās vietās, strauji tekošu ūdeņu krastos, kā arī vietās ar augstu gruntsūdeni. Šā iemesla dēļ Latvijas apdzīvotajās vietās, īpaši jaunās apbūves teritorijās, melnalkņi ir izmirstoša suga. Vienlaikus melnaksnis ir nepelnīti aizmirsts jaunu apstādījumu ierīkošanā. Vietās ar augstu gruntsūdeni tas augtu daudz labāk nekā citas koku sugas. Melnalksnis ir nozīmīga kultūra arī mežsaimniecībā, tā koksne tiek izmantota mēbeļu rūpniecībā. Lai gan alkšņu ģintī ir 25 sugas, Latvijā savvaļā aug tikai melnalksnis *Alnus glutinosa* un baltalksnis *A.incana*. Paretam gan savvaļā, gan dārzos un parkos sastopams abu sugu hibrīds – hibrīdais alksnis *A. x pubescens*. Melnalksni pavairo ar sēklām, šķirnes un klonus arī ar noliekteņiem un potējot.

latviskais nosaukums: **Pelēkais ronis** latīniskais nosaukums: *(Halichoerus grypus)*

Latvijas Dabas muzejs

Kr. Barona ielā 4, Rīgā, LV-1050
Akcijas koordinators:
Digna Pilāte, tālr. 67356040
Guna Bagrade, tālr. 29882116

Foto: **Valdis Pilāts**

Pelēkais ronis ir īpaši aizsargājams dzīvnieks ne tikai Latvijā, bet gandrīz visās Eiropas valstīs, kur tas sastopams. Strauji šo dzīvnieku skaita samazinājums notika 20. gs. vidū pārmērīgu medību un Baltijas jūras piesārņošanas dēļ. Visā Baltijas jūrā bija atlikuši tikai daži tūkstoši pelēko roņu. Lai arī kopš 1990. gadiem pelēko roņu skaits palielinās, tomēr tos vēl arvien apdraud vides piesārņojums. Roņu attiecības ar cilvēku ir ļoti pretrunīgas – krastā atrasts roņēns spēj ieņēmināt jebkuru un mēs nedomājot steidzam tam palīdzēt. Turpretī pieaugušie roņi bojā zvejas rīkus un tajos iekļuvušās zivis, turklāt arī paši tīklos bieži iet bojā. Dzīves lielāko daļu roņi pavada ūdenī, kur tie barojas galvenokārt ar zivīm. Ārpus ūdens – krastā, uz akmeņiem vai ledus – roņi parasti atpūšas, sildās, dzemdē un baro mazuļus.

latviskais nosaukums: **Smaržīgā naktsvijole** latīniskais nosaukums: *(Platanthera bifolia)*

Latvijas Botāniķu biedrība

LU Bioloģijas fakultāte
Kronvalda bulv. 4, Rīgā, LV-1586
Akcijas koordinatore Valda Baroniņa
valda.baroninа@lvgma.gov.lv

Foto: **Gita Rudzīte**

Smaržīgā naktsvijole ir viena no 32 Latvijas savvaļas orhideju sugām. Sastopama mitrās pļavās un mežos, tomēr tās izplatību ievērojami mazinājusi savulaik veiktā lauksaimniecības ķīmizācija, melioācija un pļavu aizaugšana. Kreima puķe, piena puķīte, divlapainā spīgana – tie ir tikai daži nosaukumi, kā Latvijas novados dēvē naktsvijoli. Jāņu laikā slaidō ziedapņu baltums un smarža vakara krēslā apreibina auga apputeksnētājus – naktstauriņus un citus sīkus nakts idēņus. Naktstauriņu garais snuķītis ir kā radīts, lai piekļūtu ziedā paslēptajam nektāra malkam, kas viļņa tos mieloties un aizmest līdzi uz nākamo ziedu putekšņu komoliņus, sekmējot apputekšnēšanos un auga vairošanos. Noplūkta naktsvijole ātri zaudē smaržu un drīz arī vīst. Tāpēc ļausim divlapainajai spīganai ziedēt un smaržot dabā!

latviskais nosaukums: **Lapseņveida zirneklis** latīniskais nosaukums: *(Argiope bruennichi)*

Latvijas Entomoloģijas biedrība

LU Bioloģijas fakultāte
Kronvalda bulv. 4, Rīgā, LV-1586
Akcijas koordinators Voldemārs Spuņģis
Tālr. 67034880

Foto: **Voldemārs Spuņģis**

Lapseņveida zirneklis pieder krusta zirnekļu dzimtai. Taču lapseņveida zirneklim vēders ir ar dzeltenām un melnām šķērssvītrām kā lapsenei, nevis ar krustveida zīmējumu. Pieaugušie zirnekļi sēž tīklā un neceļo. Savukārt pavasarī izšķīlušies mazuļi izplatās, lidojot zirnekļa izlaistā un vēja pacēltā tīmekļa pavedienā. Zirneklis nespēj pārkost cilvēka ādu un nav cilvēkam bīstams. Lapseņveida zirneklis ir dienvidnieks. Rietumu, Vidus un Dienvideiropā tā ir visai bieži sastopama suga. Pēdējos gados šie zirnekļi strauji izplatās virzienā uz ziemeļiem. Latvijā tas pirmo reizi tika atrasts 2004. gadā Liepājas rajona Papē un nākamajos gados izplatījās lielā Latvijas teritorijas daļā, galvenokārt gar jūras piekrasti. Lapseņveida zirneklis ir viens no indikatoriem, kas liecina par klimata pasilināšanās tendenci.

latviskais nosaukums: **Melnais stārķis** latīniskais nosaukums: *(Ciconia nigra)*

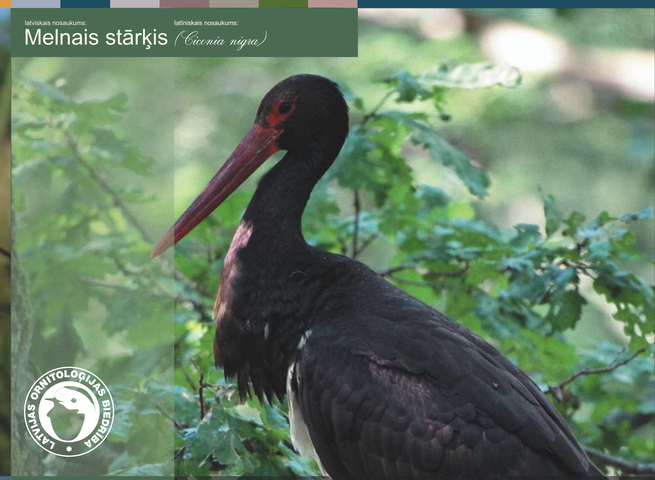

Latvijas Ornitoloģijas biedrība

Kalniņiema ielā 27-18, Rīgā, LV-1046
Akcijas koordinators Māris Strazds
mstrazds@latnet.lv
Tālr. 29103975

Foto: **Aivars Petriņš**

Melnie stārķi vasaras sezonā ir sastopami Eiropā un Āzijā, bet ziemu pavada Aizsahāras Āfrikā vai Dienvidāzijā. Latvijā melnie stārķi atgriežas marta beigās, aprīļa sākumā. Uzreiz pēc atgriešanās melnais stārķis salabo savu ligzdu, pārojas, dēļ olas un uzsāk perēšanu. Melnie stārķi savu ligzdu var izmantot daudzus gadus. Latvijā visilgāk zināmā ligzda lietota vismaz 57 gadus. Zināms, ka savvaļā putna mūžs var sasniegt pat 26 gadus. Jaunos putnēnus vecāki baro ēetras piecas reizes dienā. Galvenā barība ir nelielas zivtiņas, arī vardes. Vecāki dodas prom, kad mazuļi iegūst līdspējas, bet jaunie putni var vai nu doties uz vietām, kur melnie stārķi pulcējas pirms migrēšanas, vai arī klejot. Kopš 90. gadu sākuma melno stārķu skaits Latvijā ir samazinājies gandrīz divas reizes. Tādēļ akcijas laikā aicinām vākt ziņas par melnā stārķa novērojumiem visā Latvijā, kā arī meklēt ligzdas teritorijās, kur putni dzīvo, bet pašreizējā ligzda nav zināma.

latviskais nosaukums: **Lielais dižkoksngrauzis** latīniskais nosaukums: *(Cerambyx cerdo)*

Latvijas Entomoloģijas biedrība

LU Bioloģijas fakultāte
Kronvalda bulv. 4, Rīgā, LV-1586
Akcijas koordinators Voldemārs Spuņģis
Tālr. 67034880

Foto: **Mārtiņš Kalniņš**

Lielais dižkoksngrauzis ir koksngraužu jeb ūsaiņu dzimtas pārstāvis – tumšbrūna vabole ar sevišķi gariem taustekļiem. Tas ir viens no lielākajiem Latvijas kukaiņiem un var sasniegt pat 5–6 cm garumu. Lielajam dižkoksngrauzim ir īpaši slēpts dzīvesveids. Vispirms kāpuri vairākus gadus priežu kritalās ārēji ņemamās veido alas. Pēc tam pieaugušās vabolēs sastopamas tikai īsu laika spridzi vasaras vidū, turklāt vakara krēslā. Lielais dižkoksngrauzis apdzīvo sausus priežu mežus galvenokārt jūras piekrastes tuvumā. Mūsdienās šī suga tai piemēroto attīstības vietu trūkuma dēļ patiešām ir kļuvusi par Latvijas faunas retumu un tādēļ ir īpaši aizsargājama. Dažādās Latvijas vietās vairākkārt ir atrastas atsevišķas vabales, tomēr daudzsaitīga populācija konstatēta tikai 2007. gadā Sīlteres nacionālajā parkā. Lielā dižkoksngrauža klātbūtne liecina par meža īpašo vērtību bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, un šī vabole ir simbols daudzu retu sugu vajadzībai pēc īpašas saudzējošas attieksmes.

latviskais nosaukums: **Strauta forele** latīniskais nosaukums: *(Salmo trutta fario)*

Zivju resursu aizsardzības akcija
„Dzīvais ūdens 2008"*

Latvijas Makšķernieku asociācija

Staņu ielā 33-25, Rīgā, LV-1011
Tālr./fakss 67316943
Akcijas koordinators Alvis Birkovs
albiart@inbox.lv
mob.29269934

Foto: **Māris Otte**

Strauta forele dzīvo straujos, nepiesārņotos un aukstos ūdeņos. Nārsta laikā tā migrē uz upju un strautu augšteciem, iznēršot apmēram 500 – 5000 ikru. No citām laševidīgajām zivīm strauta forele atšķiras ar to, ka ir ievērojami mazāka un sarkanos punktus uz ķermeņa saglabā visu mūžu, bet pusaugu lašiem un taimiņiem tie ar laiku pazūd. Strauta forele visu dzīvi pavada iekšējos ūdeņos atšķirībā no lašiem un taimiņiem, kuri paaugoties aizceļo uz jūru. Mūsdienās strauta forele sastopama apmēram 250 Latvijas upēs, lai gan 20. gs. sākumā bija plaši izplatīta visā valsts teritorijā. Strauta forelei visilelāko kaitējumu nodara cilvēku darbības radītā upju un strautu aizdambēšana, pārveidošana, piesārņošana un aizaugšana, kas veicina vides degradāciju, kā arī strauta foreļu nelikumīga ieguve.

*Zivju resursu aizsardzības akciju „Dzīvais ūdens" katru gadu finansiāli atbalsta „Latvijas Vides aizsardzības fonds".

latviskais nosaukums: **Biezā perlamutrene** latīniskais nosaukums: *(Unio crassus)*

Latvijas Malakologu biedrība

LU Bioloģijas fakultāte
Kronvalda bulv. 4, Rīgā, LV-1586
Akcijas koordinatore Mudīte Rudzīte
mob. 26465835
mudite.rudzite@lu.lv

Foto: **Jānis Urtāns**

Biezā perlamutrene *Unio crassus* visā Latvijas teritorijā sastopama dabiskās upēs ar straujteču posmiem un smilšu sēkļiem. Taču bagātīgas un veselīgas kolonijas ar jaunām gliemenēm ir tikai dažās vietās. Lielākā daļa populāciju ir izniīkšanas stadijā novecošanās dēļ. Tāpēc Latvijas Malakologu biedrība vēlas pievērst uzmanību šai gliemenei, kura var izdzīvot tikai ļoti tīros un nepiesārņotos ūdeņos. Gliemene iekļauta Latvijas aizsargājamo dzīvnieku sarakstā, Eiropas Savienības sugu un biotopu direktīvas pielikumos, kā arī Latvijas Sarkanās grāmatas 2. kategorijā.

latviskais nosaukums: **Pilsētas atmatene** latīniskais nosaukums: *(Agaricus bitorquis)*

Latvijas Mikologu biedrība

Latvijas Dabas muzejs
Kr. Barona ielā 4, Rīgā, LV-1050
Akcijas koordinatore Inita Dāniele
Tālr. 67356040

Foto: **Inita Dāniele**

Atšķirībā no vairuma sēņu pilsētas atmatenes ir visīstākās pilsētnieces un bieži sastopamas pat Rīgas centrā. Ik vasaru vesels atmateņu dārziņš izaug Kanālmalas apstādījumos pie tējnīcas. Šīs atmatenes aug blīvās augsnēs, kur mazāk konkurentu, – ceļmalās, dārzos, parkos, pilsētu apstādījumos – un dažkārt pat uziauž asfaltu. Sēnes cepurīte ir 4–10 cm plata, balta, cieta un plakana. Mīkstums balts, ar koksnes smaržu un riekstu garšu. Kātiņš īss un resns, ar dubultu gredzenu, balts un ciets. Pilsētas atmatene ir ēdamā sēne, tā cepama bez iepriekšējas novāršanas, lietojama sālīšanai un marinēšanai, tomēr nav ieteicams vākt ceļmalā vai citā piesārņotā vietā augušas sēnes. Latvijā līdz šim atrastas 15 atmateņu sugas. Atmatenes ļoti bieži sauc par šampinjoniem, tomēr nav pareizi lietot šādu nosaukumu, jo vārds „champignon" franču valodā nozīmē „sēne".